Lausuntopyyntö (HE 43/2022 vp, Talousvaliokunta 11.5.2022)

Verkkosisällönjakopalvelujen vastuusääntely

Eräs keskeisistä ehdotuksen uusista sääntelyistä on verkkosisällönjakopalvelujen vastuusääntely. Sääntely perustuu DSM-direktiivin 17 artiklaan. Sääntely määrittää vastuuta tekijänoikeudesta YouTuben ja TikTokin tyyppisissä palveluissa, joiden päätarkoituksena tai yhtenä päätarkoituksista on säilyttää suuri määrä käyttäjiensä palveluun tallentamia suojattuja teoksia, jotka palveluntarjoaja organisoi ja joita se markkinoi voitontavoittelua varten ja joihin se antaa yleisölle pääsyn. Sääntely määrittää tekijänoikeuksien haltijoiden, verkkosisällönjakopalvelujen ja palvelujen käyttäjien oikeuksia, ennakollisten ja automatisoitujen suodatusteknologioiden käyttöä ja siten myös sananvapauden toteutumista internetympäristössä.

Ehdotetun 55 b §:n 1 momentissa pyritään määrittelemään, mitä on yleisölle välittäminen tässä asiayhteydessä. Määritelmä poikkeaa kuitenkin DSM-direktiivin 17 artiklan vaatimasta määritelmästä. Lakiehdotuksessa puhutaan tallentamisesta direktiivin puhuessa yleisölle pääsyn antamisesta. Nämä ovat toisistaan merkittävästi poikkeavia käsitteitä. Näiltä osin on perusteltua pysyä direktiivin sanamuodossa direktiivillä tavoiteltavan yhtenäistämisen takia. Yleisölle välittäminen on EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan unionioikeudellinen käsite, josta ei ole perusteltua poiketa kansallisissa täytäntöönpanoissa.

Ehdotetussa 55 e §:ssä säädetään teosten laillisesta käytöstä palvelussa. Lainkohdalla pyritään turvaamaan palvelun käyttäjän palveluun tallentamien sellaisten suojattujen teosten saatavuus, joiden käyttö ei loukkaa tekijänoikeutta. EU:n tuomioistuimen tuoreen *Puola v. komissio ja neuvosto* -ratkaisun (C-401/19, annettu 26.4.2022) mukaan tekijänoikeuden poikkeuksilla ja rajoituksilla "luodaan oikeuksia teosten tai muun suojatun aineiston käyttäjille." Tämä on osa perusoikeuksien tasapainoa. DSM-direktiivin mukaan lainaukset, arvostelu, selostus, karikatyyri, parodia ja pastissi tehtiin pakollisiksi, koska niillä on em. EU:n tuomioistuimen ratkaisun mukaan "*erityinen merkitys sananvapaudelle ja taiteen vapaudelle ja näin ollen mainitulle oikeudenmukaiselle tasapainolle*", ja tavoitteena oli näiltä osin "*yhdenmukaisen suojan*" aikaansaaminen. Näiltä osin olisi perusteltua lisätä lakiin syksyn 2021 HE-luonnoksessa vielä ollut satunnaista sisällyttämistä koskeva poikkeus, jota perusteltiin juuri sananvapaudella ja sillä, että se oli DSM-direktiivin edellyttämä. Parodia, pastissi ja karikatyyri olisi perusteltua erottaa omiksi pykälikseen sen sijaan, että ne on nyt

lueteltu ehdotuksen 23 a §:ssä. Etenkään parodian osalta ei voida myöskään edellyttää hyvän tavan mukaisuutta, koska se olisi EU:n tuomioistuimen *Deckmyn*-ratkaisun (C-201/13) vastaista ja muutenkin huono kriteeri parodian luonteen ja tuomioistuinten tekemien oikeudellisten arvioiden kannalta. Sama pätee karikatyyriin, vaikka *Deckmyn*-ratkaisu ei koskenut sitä nimenomaisesti. *Deckmyn*-tapauksessa EU:n tuomioistuimen toteaa parodian olevan unionioikeudellinen käsite, josta jäsenvaltiot eivät voi poiketa sen täytäntöönpannessaan.

55 e §:stä olisi perusteltua poistaa viittaus siteeraukseen (22 §) ja parodiaan (23 a §), koska kaikkea rajoitussäännösten alle kuuluvaa ja luvallista käyttöä tulee kohdella samoin. Ei ole perusteltua nostaa lainkohdassa erityisinä tekijänoikeuden rajoituksina näitä kahta lainkohtaa. Lainkohtaan on perusteltua lisätä maininta siitä, että tekijänoikeutta rajoittavan säännöksen lisäksi tekijänoikeutta loukkaamaton sisältö voi perustua tekijänoikeuden haltijalta saatuun lupaan. Tällaiset luvat ovat yleisiä esimerkiksi laajalle levinneessä *Creative Commons* (CC) -lisensioinnissa. Ilman mainintaa laissa verkkosisällönjakopalvelun vastuu saattaisi olla mahdollinen, vaikka lain perustelujen ja DSM-direktiivin mukaan tähän ei ole pyritty. Etenkin käyttäjien oikeuksien osalta lakitekstin on syytä olla mahdollisimman informatiivista eikä jättää asioita perusteluissa säätämisen varaan.

55 f §:ssä säädetään toimenpiteistä laillisen käytön varmistamiseksi. Sen mukaan palveluntarjoajalla on oltava käytännöt, joilla varmistetaan, että sen 55 c §:n 1 momentissa tarkoitetut toimenpiteet eivät estä teosten laillista välittämistä yleisölle. Automaattisia estämiskeinoja saadaan käyttää vain silloin, kun on suurella todennäköisyydellä oletettavissa, että kysymys on tekijän oikeuksia loukkaavasta suojatun teoksen välittämisestä yleisölle.

Säännös on 55 e §:n ohella keskeinen sananvapauden ja käyttäjien oikeuksien tae. Säännös liittyy kiinteästi myös algoritmisten ennakollisten suodatusjärjestelmien käyttöön. EU:n tuomioistuin korosti sananvapauden merkitystä erityisesti ennakollisten automatisoitujen suodatusjärjestelmien valvonnassa em. *Puola v. komissio ja neuvosto* -ratkaisussaan. Sen mukaan sananvapaus ja käyttäjien oikeudet on taattava tällaisia järjestelmiä käytettäessä ennakollisesti (*ex ante*) jälkikäteisten oikeussuojakeinojen täydentäessä. EU:n tuomioistuimen mukaan säännöstössä on erityisesti mainittava, missä olosuhteissa ja millä edellytyksillä oikeuksien käytön rajoitus voidaan toteuttaa, jotta taataan, että puuttuminen rajoittuu täysin välttämättömään. Tarve tällaisista takeista on tärkeä varsinkin silloin, kun oikeuksiin puuttuminen johtuu automaattisesta menetelmästä. Automaattisiin tunnistamis- ja suodatusvälineisiin liittyvän

sananvapausvaaran takia DSM-direktiivin 17(7) ja 17(9) artiklat asettavat EU:n tuomioistuimen mukaan selvän ja täsmällisen rajan 17(4) artiklan mukaisille toimenpiteille, "*sulkemalla erityisesti pois toimenpiteet, joilla suodatetaan ja estetään laillista sisältöä palveluun lataamisen yhteydessä*."

Lainkohta (55 f §) olisi tämän takia tarkoituksenmukaista muotoilla niin, että vain EUT:n edellyttämällä tavalla täysin selvät loukkaukset on sallittua estää ennalta (tai muu vastaava muotoilu). Tämä olisi linjassa EU:n tuomioistuimen ratkaisun ja sitä edeltäneen julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen kanssa.

Tekstin ja datan louhintaa koskevat poikkeukset

Hallituksen esityksessä DSM-direktiivin 3 ja 4 artiklat implementoitaisiin pääosin ehdotetussa 13 b §:ssä, joka on muotoiltu seuraavasti:

"13 b §

Teosten kappaleiden valmistaminen tekstin- ja tiedonlouhintaa varten

Se, jolla on laillinen pääsy teokseen, saa valmistaa siitä kappaleita käytettäväksi tekstin- ja tiedonlouhintaa varten ja säilyttää kappaleita yksinomaan kyseistä tarkoitusta varten, jollei tekijä ole asianmukaisella tavalla pidättänyt tätä oikeutta.

Tutkimusorganisaatiot ja kulttuuriperintölaitokset, joilla on laillinen pääsy teokseen, saavat valmistaa siitä kappaleita tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvaa tekstin- ja tiedonlouhintaa varten ja säilyttää niitä tutkimuksen todentamiseksi myöhemmin edellyttäen, että teoksen kappaleet ovat vain siihen oikeutettujen saatavilla. Siitä, mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei voida poiketa sopimuksella."

Tämä muotoilu vastaa pääosin DSM-direktiivin kyseisiä artikloja. Esitetyn TekL 13 b §:n 1 momentissa ei kuitenkaan mainita sanaa "nimenomaisesti" kuten direktiivin 4 artiklan 3 kohdassa säädetään ("Edellä 1 kohdassa säädettyä poikkeusta tai rajoitusta sovelletaan edellyttäen, että oikeudenhaltijat eivät ole *nimenomaisesti* pidättäneet oikeuksiaan kyseisessä kohdassa tarkoitettuun teosten ja muun suojatun aineiston käyttöön asianmukaisella tavalla, kuten koneluettavilla keinoilla, kun kyseessä on verkossa yleisön saataviin saatettu sisältö.", korostus lisätty). Vaikka nimenomaisen pidättämisen ajatus voitaneen TekL 13 b § momentin tulkinnassa ottaa huomioon, kun arvioidaan pidättämisen tavan

asianmukaisuutta (”asianmukaisella tavalla pidättänyt”), olisi perusteltua seurata direktiivin muotoiluja, koska nimenomaisuudelle ja asianmukaisuudella saatetaan myöhemmin EUT:n oikeuskäytännössä antaa erillisiä sisältöjä.

Ehdotetussa TekL 13 b §:n 2 momentissa ei mainita säilyttämisen osalta sitä, että direktiivin 3 artikla 2 kohdan mukaan säilyttäminen on mahdollista tieteellistä tutkimusta varten (”Teoksista tai muusta suojatusta aineistosta 1 kohtaa noudattaen valmistetut kappaleet ja kopiot on säilytettävä asianmukaista suojaustasoa käyttäen, ja niitä *voidaan säilyttää tieteellistä tutkimusta varten, mukaan lukien tutkimustulosten todentamiseen*.”, korostus lisätty). Esitetyn 13 b §:n 2 momentti mukaan säilyttäminen olisi mahdollista vain tutkimuksen todentamista varten, mikä direktiivissä on vain esimerkki tieteellisen tutkimuksen tarpeista. Tämä voi rajata asiallisesti poikkeuksen suppeammaksi sisällöltään Suomessa kuin direktiivissä määritellään. Lisäksi ei ole selvää minkälaiseen oikeutukseen 13 b § 2 momentissa viitataan säilytystä koskevalla edellytyksellä ”että teoksen kappaleet ovat vain siihen oikeutettujen saatavilla”, eikä direktiivissä ole vastaavaa edellytystä. Olisi perusteltua joko selventää tätä kohtaa niin, että joko pääsyn tarjoamisen mahdollisuus määriteltäisiin tarkemmin (mm. tutkimusyhteistyössä) tai seurata direktiivin sanamuotoa poistamalla edellytys.

Hallituksen esityksen mukaan nykyinen 11 § 5 momentti soveltuisi 13 b § osaltakin. Tämä on siltä osin mahdollisesti ongelmallinen ratkaisu, että direktiivissä laillisen pääsyn sisältöä ei määritellä eikä ole selvää, että 11 § 5 momentissa mainitut seikat estäisivät pääsyn laillisuuden. Tästä ratkaisusta voi seurata, että vaikka direktiivin mukaan louhinta olisi mahdollista, 11 § 5 momentti voisi sen estää Suomessa. Tämän seurauksena louhinta saattaa siirtyä muihin EU:n jäsenvaltioihin, joissa vastaavaa edellytystä ei tunneta. Ylipäänsä käytännössä voi olla hyvin vaikeaa selvittää louhinnan yhteydessä että 11 § 5 momentin edellytykset täyttyvät, minkä seurauksena direktiivin tavoitteena olevan oikeusvarmuuden edistäminen louhinnan osalta voi vaarantua. Näistä syistä 11 § 5 momentin soveltaminen 13 b §:ään voi johtaa ongelmallisiin lopputuloksiin. Oikeudenhaltijoiden intressejä olisi mahdollista ottaa huomioon, kun arvioidaan pääsyn laillisuutta ja muita poikkeusten kohtia, vaikka 11 § 5 momenttia ei sovellettaisi 13 b §:än osalta.

10.5.2022

IPR University Center

Tuomas Mylly (Verkkosisällönjakopalvelujen vastuusääntely) ja Juha Vesala (Tekstin ja datan louhintaa koskevat poikkeukset)